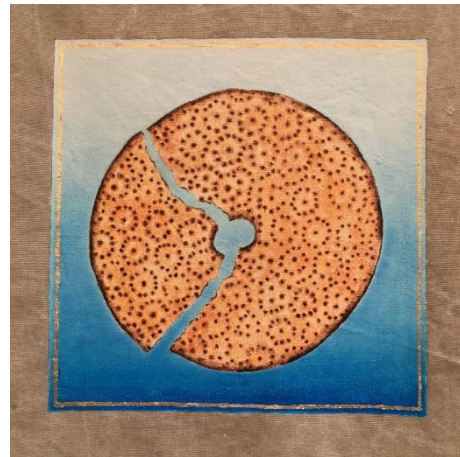
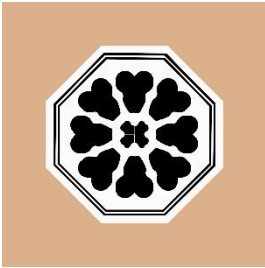

Presenningsikoner – slitt og forgylt

Mats Hermansson

Tromsø domkirke, november 2021

Presenningsikoner – slitt og forgylt

Tromsø internasjonale kirkefestival har i noen år fått anledning til å presentere ulike billedkunstnere under festivalen, med fortsatt visning i tiden etterpå. Første gang dette skjedde, var med Kerstin Jakobsson i 2007. Ved to anledninger har Bente Elisabeth Endresens bilder lyst opp i Domkirken. For to år siden viste vi Den bibelske syklus av Håkon Gullvåg, og i fjor var turen endelig kommet til å presentere noen av Hans Ragnar Mathisen sine arbeider, det året han (med samisk navn Elle-Hánsa, også kjent som Keviselie) fylte 75 år.

I år har vi gleden av å presentere Mats Hermansson. I Sverige er denne svært allsidige personen kjent for mange, men slik er det ikke her hos oss. Bakgrunnen for at han ble invitert, er enkel: I Tromsø bor Håkan Salomonsen, som kjenner Mats fra Sverige og TIK fra sin tid her i byen. Håkan foreslo for vel et år siden at festivalen tok kontakt, og det gjorde vi. Mats var straks positiv til å komme, og dermed var en avtale i boks.

Sigmund Nesset er også i år den som har lagt til rette for utstillingen; han har også oversatt teksten som følger.

Tusen takk til alle tre, og aller mest til kunstneren som lar oss få ta del i dette!

Kjell Y. Riise

leder for Tromsø kirkeakademi

Presenningsikoner

En selvpresentasjon av kunstneren Mats Hermansson og hans billedverden

Ikke ikoner

Ikoninspirerte bilder – slagmetall, slitte presenninger, form, følelse og farger fra ikonenes verden. Men jeg maler ikke ikoner. Det føles viktig å si dette tydelig. Jeg er alt for utro, alt for eksperimentell i malingen min til å passe inn i ikonmalernes skare. Derimot har jeg helt fra ungdomstiden vært fascinert av ikonmaleriet. Den østlige kirkens billedspråk er inspirerende å bryne seg på. Jeg tar til meg en del av det klassiske

ikonmaleriets lovmessigheter, men bearbeider det ved å bryte opp, utelate, ommøblere. Jeg låner litt her og der, vrir litt på det, løfter fram detaljer og streber mot det enkle. Hensikten er å skape et vakkert billedbrygg med legende og beroligende virkning på mennesker. En del bilder vil også noe mer enn å være vakre og stillferdige. Jeg lager også bilder som vil bråke med våre «sannheter», som vil vri og vende på det vi tror og tenker. Noen av bildene mine har helt klart en misjon i å provosere – i betydningen å oppmuntre til å tenke en gang til, oppfordre til fortsatt refleksjon.

Men jeg maler ikke ikoner – jeg maler bilder som jeg kaller presenningsikoner.

Gjenbruksbilder

Mine bilder er en gjenbruksdemonstrasjon. De er malt på gamle presenninger som jeg har tigget til meg på det nedlagte regimentet i Örebro, der jeg bodde tidligere. De er reparert og lappet – et fint håndverk. Noen av presenningene har jeg fått av bønder. De er mer slitte, nærmest utslitte, kasserte. Presenningene er slitte og herjet – men likevel vakre. Som mennesker. Jeg vil vise at det som blir sett som utbrukt, kan være vakkert og brukbart – og dermed virke for skapelsens overlevelse. Gjenbruk er en from gest.

Presentasjon

Jeg har vært engasjert i Den svenske kirken siden jeg ble døpt som konfirmand i 1972. Jeg ble aktiv i Kyrkans Ungdom og har hele tiden vært interessert i kirkens internasjonale arbeid. I tre perioder var jeg valgt inn i styret for Svenska kyrkans Misjon. Jeg har skrevet en lisensiatavhandling i misjonsvitenskap ved det teologiske fakultet, Uppsala universitet. Den heter *Misjon i retur* og handler om hvordan vi i de rike kirkene kan lære av kirken i Sør.

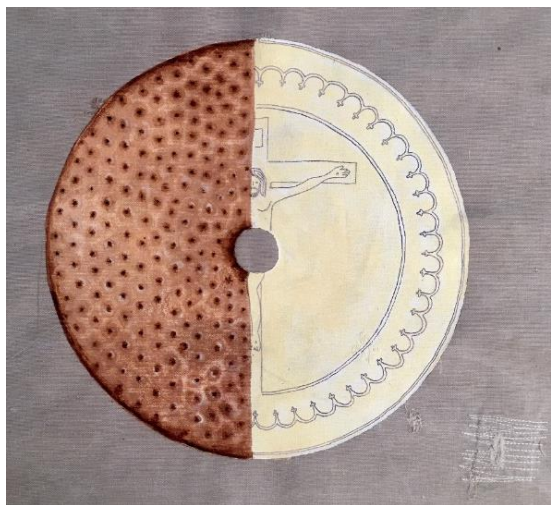
Jeg har arbeidet som prest i Den svenske kirken siden jeg ble ordinert i Strängnäs domkirke i 1992. Fire stillinger har jeg hatt i kirken:

- 1992-2000 menighetsprest i Örebro, rettet mot konfirmanter og ungdom
- 2000-2007 misjonsteolog på den internasjonale avdelingen ved Kyrkokansliet Uppsala
- 2007-2019 domprost i Visby, Gotland
- 2020- prest i Alfta Ovanåker menighet

Jeg brenner for å kommunisere kirke og tro i samtiden. Det er min lyst og mitt engasjement. Min plass i kirken, min vei gjennom livet kan forandre seg, men ønsket om å bryte ny mark, nå utenfor murene, står uforandret. Jeg vil være en del av en kirke som ikke er redd for samtiden, men som ser Guds skapende kraft i samfunnet rundt seg, og som lever i troen på at Kristus møter oss fra fremtiden.

Malingen tar en stadig større plass i livet mitt. Nå bor jeg i Uppsala og maler på halvtid. For første gang har jeg eget atelier. I den andre halvtiden har jeg fått mulighet til å være menighetsprest i Alfta Ovanåker midt i Hälsingland. Jeg har også skrevet noen bøker, mest populærteologi. I 2020 kom min selvbiografiske debutroman *Farsan*.

Livets brød

Det er det samme brød vi spiser, uansett hvor vi befinner oss. Pikniken i naturen, lunsjen ved kjøkkenbordet hjemme og middagen på restauranten – alle måltider er en Guds gave til oss. Brødskiva eller festmåltidet, begge har samme guddommelige verdighet. Gjennom skapelsens rikdom og vekstens mysterium får alt levende sin føde. Slik ser Guds gave til oss ut. Gud har gitt oss et oppdrag og et ansvar: å bruke jorden klokt og forvalte det den gir. Evnen til å dele, til solidaritet og fellesskap, ble lagt ned i mennesket som en forutsetning for menneskehetens overlevelse. Med rett fordeling er det nok til alle. Sult er en tragisk konsekvens av ulik fordeling av Guds gaver og menneskelig mislykkethet. Maktens menn og de på

forskjellig vis privilegerte føler seg truet av fellesskap som deler. Slik var det allerede på Jesu tid. Med det åpne måltidsfellesskapet provoserte Jesus datidens makt i Palestina. Også den unge kirkens bordfellesskap ble sett som en trussel i maktens øyne. At fattige, horer og quislinger ble invitert til å dele et enkelt måltid, truet med å rokke maktbalansen i det okkuperte Palestina. Vårt daglige brød ser forskjellig ut – men handler om det samme. Bildet som viser matbrødet som forvandles til en oblat – eller kanskje er det omvendt? – er en påminnelse om at brødet er ett. Det er samme brød som deles i kirken og ved matbordet. Det har samme opprinnelse – det er Guds gave som jorden gir oss. Brødet/oblaten har også samme oppgave: å styrke oss mennesker for livet. Det er måltidets og troens oppdrag å ruste mennesket til å håndtere livet. Mennesker som deler brødet i kirken, forplikter seg til å virke for deling av brød i verden. Brødet skal fortsette å deles i samfunnet – ikke bare i kirken. En gudstjeneste som ikke tar med situasjonen i samfunnet, er knapt nok en gudstjeneste. Tjeneste for Gud kan ikke skilles fra å tjene alt menneskelig liv. Å tro at brødsbrytelsen bare gjelder gudstjenesten, å begrense den til et hellig mysterium som bare skjer ved alteret, er å misforstå kirkens oppdrag i verden. Brødet brytes ikke for kristenhetens skyld, men for at verden skal leve. Brødet som brytes slik at det er nok til alle, omfatter hele menneskeheten og skapelsen.

Om bønn

Vi ber ofte Herrens bønn. I en av bønnene ber vi «La viljen din skje». Dette er mer radikalt enn noe partiprogram noen gang kan bli. Og kanskje er det mer politikk i den bønne enn det kirken normalt klarer å håndtere. Tenk om Guds vilje fikk skje! Hva skulle ikke da skje med de absurde og egenmektige ordninger som vi mennesker holder oss med? Tiggeren, den mobbede, flyktningen, barnet, den slagne – de skulle plutselige være i fokus som det fremste og viktigste. Når bønne har forlatt vår tunge, er det også blitt et spørsmål for hjernen og hendene. Bønne er ikke bare ord, men også en del av et kristent handlingsprogram. Å be er å hele tiden minne seg

selv på at Gud regner med meg i arbeidet for rettferdighet.

Herrens bønn er også veldig håndfast: «Gi oss i dag vårt daglige brød.» Når Martin Luther i sin lille katekisme underviser om Herrens bønn, spør han om hva som egentlig menes med å be om det daglige brød. Og han svarer: «Alt det som hører med til livets opphold og behov; mat og drikke, klær, hus og hjem, ...» Da jeg var liten, tenkte jeg at det måtte handle om forskjellige brødsorter. For tiåringen handlet det om hardt brød, den gode «limpskivan» eller det der mørke brødet som mamma sa var sunt. Men ifølge Luther skal perspektivet utvides betydelig. Vi ber altså ikke bare om mat på bordet, men om alt som skal til for å opprettholde livet. Men Luther fortsetter sin forklaring og utvider perspektivet ytterligere: «... åker, buskap og innbo, gods og gull, god ektefelle, gode barn, gode tjenestefolk, en god og trofast øvrighet og et godt styre ...» Ja, det er visst ingen grenser for hva som rommes av «brødet». Når Luther går videre i sin forklaring av brødbønne, flytter han alle grenser for hva jeg trodde at brød kunne handle om. «... godt og tjenlig vær, fred, helse, tukt og ære, gode venner og trofaste naboer ...» Som avslutning tar han med en helgardering: «... og liknende.» Felles for disse tankene om bønn er at de ikke er særlig åndelige – men snarere veldig jordnære. Man kunne også beskrive dem som nærmest ukirkelige.

Hender

Det er mange hender på mine presenningsikoner. Jeg tror at hender, mer enn noe annet, er troens verktøy. Jeg liker hender som velsigner, vinker, hilser, uttrykker omtanke og bryr seg. Hendene er liksom fortsettelsen av vårt bønneliv. Når bønnen har forlatt våre lepper, er det blitt et spørsmål også for vår hjerne – og våre hender. Bønn er ikke bare ord, men også en del av et kristent handlingsprogram. Vi har ansvar for det vi ber om. Jeg tror at bønnen forplikter meg til å gjøre det jeg nettopp har bedt om. Det vi formulerte med ord da vi foldet våre hender, krever at vi åpner dem og selv handler og agerer i bønnens retning. Våre liv og våre handlinger skal være det praktiske konsekvensen av våre bønner. Det er med våre hender vi agerer og er solidariske.

Gud har ingen andre hender enn dine og mine. Det er med våre hender som Gud virker, handler og agerer. Gud har ikke lagt andre epler i vår korg – men blant annet der. Er du rede? Derfor så mange hender på mine presenningsikoner.

Den svenska tanten

Den svenska tanten har sikkert et norsk motstykke?

Den svenska tanten begynner å bli litt opp i åra, men fortsetter ufortrødent sitt arbeid. Hun er stadig på vei. Hun går eller sykler ufortrødent videre. For å hilse på dem hun jevnlig besøker. Hun virker i det stille, hennes virksomhet skaper ingen overskrifter. Hun har aldri vært tilhenger av store ord. Tvert imot. Hun har alltid tid og rom for andre mennesker. Hun har alltid brydd seg. Først var det barna, så ble det barnebarna. Men hun har hele tiden spredd sin omsorg i en videre krets enn slekten. Å hilse på gamle og syke er nærmest et kall for henne. Det kan være en gammel dame som har havnet på langtidsavdelingen, eller en gubbe som er blitt alene og trenger hjelp til matlagingen av og til. Enkemannen som bare kan lage seg te og koke et egg, venter på hennes besøk.

Iblant trenger hun å hvile beina. Da går omsorgen og solidariteten gjennom telefonen.

Hun tok parti for ANC i kampen mot apartheid i Sør-Afrika flere tiår før folk visste hvem Nelson Mandela var. Gjennom sitt iherdige fotarbeid i foreninger med forgreninger over hele verden er hun fortrolig med mange steder rundt omkring i verden – selv om hun ikke er særlig bereist. I tanken og omtanken har hun reist mer enn de fleste. →

Hun er med i syforeningen, der hun med flittige hender syr og broderer til mange misjonærer, sjømannsprester og bistandsarbeidere. Adskillige kirkekaffer har hatt glede av hennes kanelboller. Mange generasjoners barn er blitt trøstet av hennes omsorg for de minste. Overalt har barn fått sine første klemmer og en trøstende klapp på kinnet av henne.

Nå kan man med rette være litt urolig. Den svenska tanten blir nemlig mer og mer uvanlig. Er hun rett og slett utrydningstruet? Hun trenges sårt i disse tider – som motvekt. Vi behøver den svenska tanten som et ikonisk forbilde når økonomismen og egeninteressen sprer seg mer og mer. Mennesker som har evne til å bry seg om andre, er i dag viktigere enn noensinne.

Heldigvis kan vi nå se at Den svenska tanten kommer i nye modeller. Hun behøver ikke lenger

ha poplinskappe og alpelue. Hun kan ha sneakers på føttene, hodetelefoner og rastafletter. Hun kan ha mange utseender, mange aldre, forskjellig kjønn. Hun finnes i alle religioner og kulturer. Hun finnes, takk og lov, i Sverige.

Den svenska tanten – og hennes etterfølgere – klarer å heve blikket fra sin egen navle så hen kan se sitt medmenneske. Hen kan slippe tanken på seg selv og se helheten. Hen handler ikke utfra eget ego og egen vinning – hen gir uselvisheten et ansikt. Derfor er hen limet i samfunnet.

Lenge leve Den svenska tanten, som lever litt i oss alle!

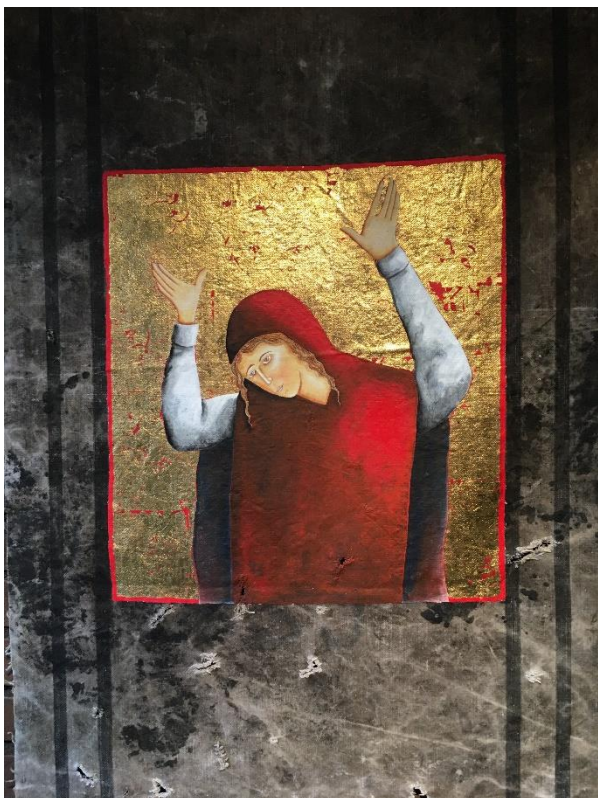
Jesus i Auschwitz

Mange mennesker undrer seg over hvor Gud var da masseutryddelsen pågikk av jøder, homoseksuelle, romfolk, handikappede og andre grupper som naziregimet i Tyskland ikke likte. Det kan man naturligvis lure på. Et annet, like relevant spørsmål er: Hvor var mennesket, hvor ble det av humanismen og det menneskelige? Hvordan kunne mennesker tillate henrettelsesfabrikker i hjertet av det kulturelle og kristne Europa?

Å være kristen er å forsøke å se verden fra Guds perspektiv. Gud ser verden nedenfra. Gud er aldri upartisk. Tvert imot; Gud er partisk. Gud ser verden med det minste menneskes øyne: den undertrykte, tiggeren, den fattige, flyktningen. Med Jesus har Gud for alltid valgt side. Troen sier oss at Gud delte livsvilkår med dem som levde i konsentrasjonsleirenes helvete. Men hvor var mennesket?

Den radikale Maria

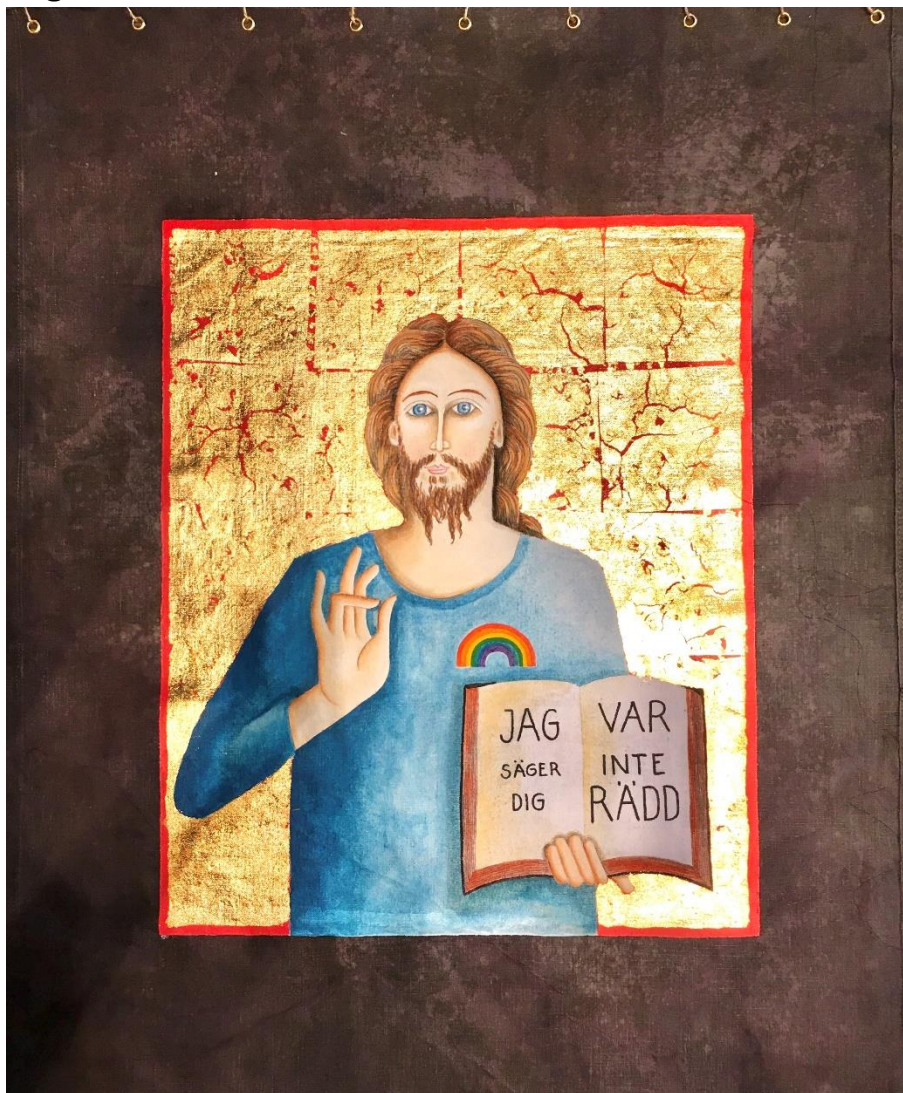

Det lille som finnes om Maria i Det nye testamentet, gjør det vanskelig å se bort fra at hun er en kvinne som lever et vanlig liv. Enda vanskeligere er det å gjøre Maria til et redskap for å roe ned massene. Under svangerskapet brister hun ut om Gud:

«Han gjorde storverk med sin sterke arm; han spredte dem som bar hovmodstanker i hjertet. Han støtte herskere ned fra tronen og løftet opp de lave. Han mettet de sultne med gode gaver, men sendte de rike fra seg.» Finnes det noe sted i verdenslitteraturen noe mer kraftfullt sagt om Gud, noe mer revolusjonært og virkelighetsforankret?

Iblant sies det at kristen tro ikke har noe med politikk å gjøre. Marias lovsang sier noe annet. En dag skal det onde og djevelske ta slutt. Grunnen til det er at skapelsens Gud er partisk. Gud har fra begynnelsen av valgt side. Marias og vår Gud står ved siden av de små og undertrykte i deres kamp mot alt som bryter ned og ødelegger deres livsmuligheter. Marias lovsang har til alle tider vært en motkraft når gode mennesker har vært nær å gi opp. Hennes ord har holdt bitterheten og pessimismen i sjakk. De har fyrt opp under vreden mot alle dem som ødelegger menneskenes forhold til hverandre og til Gud. Med tanke på Maria kan man virkelig undres over hvilken Gud vi har når hen gir et av sine absolutt viktigste oppdrag til en ung, fattig kvinne – og det i en verden der eldre, rike menn alltid har stått modell for det som anses viktig. De som alltid bruker få de tunge oppgavene.

Regnbue-Jesus

Engelen sa: Vær ikke redde!
Det er slik engler som oftest
begynner. Vær ikke redd.
Akkurat som Jesus; ofte må
han berolige disiplene og si til
dem at de ikke må være redde.
Det går som en rød tråd
gjennom evangeliet. Og visst
behøver vi høre det. Vi
mennesker er jo så redde av
oss. Vi er redde for hverandre,
vi er redde for framtida – vi er
redde for Gud. Redselen
innskrenker våre liv. Med litt
mindre redsel i livet blir det
åpenbart at livet har mange
flere nyanser. Det blir tydelig
for henne at under og over
henne finnes verdener hun
ikke kan se – men likevel
erfare. Ikke kan måle, men
likevel regne med. Du og jeg
må forstå at intet menneske er
helt ensomt, ingen er
fullstendig forlatt.

Husker dere hva engelen sa til hyrdene som var ute
på marken og vaktet sin hjord den første jule-
natten? De første ordene er viktige.

Regnbuen er symbolet på at vi alle er inkludert.
Derfor bærer Jesus den på brystet.
Altså: Vær ikke redd!

Greta – vår klimaaktivist

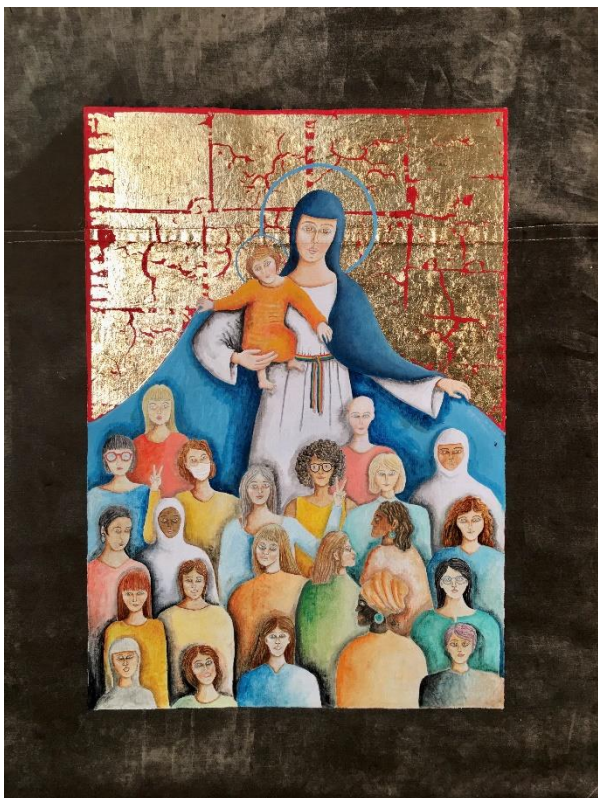

Bildet av Greta har gjort mange opprørt. Sinnet har mange årsaker. Noen liker ikke hennes budskap om at vi må lytte til forskerne og ta klimakrisen på alvor. Noen gubber har generelt problemer med unge jenter som sier viktige ting. Noen vil kunne ta sin årlige flyreise til Thailand og kjøre sin dyre og overdimensjonerte SUV selv om de bor midt i byen – uten innvendinger.

Noen kirkefolk provoseres fordi de mener at dette bildet utnevner Greta Thunberg til helgen. Men det gjør jeg selvfølgelig ikke, for i vår lutherske kirke har vi ingen helgen. Og om vi hadde, var det ikke jeg som skulle utnevne dem. Jeg arbeider ikke på kirkens helgenkontor i Uppsala; jeg er kunstner. I mitt maleri vil jeg løfte fram viktige saker for kirke og samfunn. Det Greta står for, tror jeg er helt avgjørende for at menneskeheten skal overleve.

Nei, jeg tror ikke at Greta er en helgen, og har heller ikke avbildet henne som en. Men foran dette bildet og hennes enkle budskap kommer jeg til å tenke på en tidligere erkebiskop i Den svenske kirke (1914-31), Nathan Söderbloms definisjon av en helgen. Fritt etter hukommelsen: «En helgen er et menneske som med sitt liv viser at Gud lever.»

Skyddmantelmadonna

Skyddmantelmadonnaen (jeg finner ikke noe godt ord på norsk) har jeg nylig begynt å male. Jeg synes hun passer inn i mitt persongalleri. Hun gjør seg godt blant de andre presenningsikonene. I den katolske kirken har hun eksistert siden middelalderen. Men jeg synes at hun passer godt inn også i en luthersk kirketradisjon. Under hennes vide kappe er det plass til alle mennesker.

Mennesker av forskjellig kultur, etnisitet, religion, klasse og kjønn er velkomne. Identitet og legning spiller heller ikke noen rolle – alle er velkomne. Ibland maler jeg bare kvinner som har søkt seg inn under kappen. Da blir det et lite Me too-tema over bildet.

Alle som vil kan trygt ta plass under hennes kappe. Der, i et beskyttet fellesskap, kan alle som trenger vern, vente til det verste er over. Der, i varmen, kan vi samle mot og krefter til å gå videre i livet.

De første skyddmantelmadonnaer ble laget på 1300-tallet mens pesten dro fram i Europa. I tider med farsott, krig og all slags motgang smykket man sine kirkerom med madonnabilder der menneskene kunne ta tilflukt. Tanken bak skyddmantelmadonnaen er evig. Den ga håp i en urolig og vanskelig tid den gang, og den beskyttelsen trenger vi også i vår tid. Kanskje kan hun også i dag stå for håp om en bedre framtid for deg og meg og menneskeheten

Utstillinger og representasjon

Jeg har hatt mange utstillinger i kirker de siste 25 årene, blant annet i Skara, Strängnäs, Västerås, Härnösands, Luleås og Linköpings domkirker. Jeg har også hatt utstilling i Dortmund i Tyskland, Betlehem i Palestina og i Svenska kyrkan i New York og London. Jeg har hatt ca. 80 utstillinger med presenningsikoner. Bildene mine finnes på noen stiftsgårder og i over 100 kirker rundt om i Sverige, for eksempel i Jakobs kirke i Stockholm, Strängnäs domkirke, Kirkens hus i Örebro, Pastoralinstituttet i Uppsala, Tannerfors kirke i Linköping, St Petri i Västervik, St Olai i Norrköping og i St Nicolai i så vel Örebro som Nyköping. Også i Svenska kyrkan i New York og Svenska kyrkan i London finnes mine bilder.

Mats Hermansson

Utstillingen i Tromsø domkirke er tilgjengelig under arrangementene under Tromsø internasjonale kirkefestival og gudstjenester/ arrangementer i kirken fram til

21. november, samt

<i>tirsdag</i>	<i>9. nov kl. 13-16</i>
<i>onsdag</i>	<i>10. nov kl. 15-17</i>
<i>tirsdag</i>	<i>16. nov kl. 13-16</i>
<i>onsdag</i>	<i>17. nov kl. 15-17</i>
<i>torsdag</i>	<i>18. nov kl. 13-16.</i>

Kontakt med kunstneren

Mats Hermansson, tlf. +46 70 34 13 910
eller e-post

mats.hermansson@svenskakyrkan.se

Vil du se mer på bildene, finnes de på Instagram: @presenningsikon og på hjemmesiden

<http://www.presenningsikon.se/>.

Boka Presenningsikoner – slitet och förgyllt med et forord av biskop Martin Lönnebo (Eddy förlag) kan bestilles på <http://presenningsikoner.bokorder.se>

TROMSØ
INTERNASJONALE
KIRKEFESTIVAL

VIDERE

30. oktober - 7. november
tikfestival.no

